

CONSTANTIN HAGEA

SUFLET ARDELEAN

publicistică din perioada 1934-1945

volumul II

**Ediție alcătuită și îngrijită de
Mircea Popa și Traian Bradea**

**Cuvânt înainte de Liviu Hagea
Prefață de Mircea Popa**

E I K O N

Cluj-Napoca, 2013

Cuvânt înainte.....	13
Prefață.....	18
Notă asupra ediției.....	32
I. ÎNCEPUTURI	35
Doina românească.....	35
II. REMEMORĂRI	37
<i>Din cele trecute vremi...</i>	37
Oameni pe care nu-i tulbură scripirea aurului	37
Despre Manlius Torquatus, care osândește la moarte pe propriul său fiu	38
Un complot împotriva lui Nero Milichus	40
Rugul macabru de la Costești - Noaptea de Vinerea Mare 1930	46
Prăbușirea frontului german.....	48
Atentatul mișelesc de la Senat - decembrie 1920	50
Cruci sfârșimate... în noaptea de 16 spre 17 noiembrie 1908.....	52
Măcelul din Pănade - 25 august 1907.....	56
„Nu sunt ungar!” Dl I. Maniu în luptă cu șovinismul maghiar.	61
„Ce e imoral și nenatural trebuie să se prăbușească” Din cuvântarea dlui Iuliu Maniu rostită cu ocazia dezbaterii Adresei - 10 iulie 1906 -	63
Partidul naționalităților și intoleranța maghiară.....	66
O lună întreagă - înainte cu 30 de ani - oameni, fapte, întâmplări - Februarie 1907	69
Clujul într-o săptămână... ..	73
Acolo unde au fost flori	73
Ceva ce ar putea să intereseze și Primăria	77
Jertfele progresului.....	79
Marea actualitate	81
Palate și bordeie.....	85
Un călător ghinionist.....	88
Ceva despre sănătatea Ardealului - Fetele pierzării	91
Sunt și nu sunt autobuse.....	97
Trece un convoi funebru. Și un circ.....	101

Multe și mărunte.....	103
Despre vii și despre morți.....	106
Criză de guvern – criză de nervi.....	109
Omul zilei. Un profesor „sever”.....	113
O „serenadă” neprimată.....	116
După alegeri.....	119
Un lup la... cafeneaua „New-York”.....	123
Gimnastică mintală.....	126
Un salut... medieval.....	130
Adresă greșită.....	133
Patru cavaleri și un singur... frac.....	136
Cei mai năpustiți cetățeni ai Clujului.....	140
O mireasă ghinionistă.....	143
Pășania unui tânăr avocat, care tutuiește... spiritele.....	146
Spirit de negustor.....	150
Despre o invenție senzațională.....	154
Pe marginea unei expoziții.....	159
O loterie care se încheie cu... chef strașnic.....	162
Vremea... ca oamenii.....	166
În loc de predoslovie.....	169
Cuvinte despre capitala Ardealului.....	173
De la Cluj la Sibiu.....	177
„Tempora mutantur!” Ceva despre noi clujenii la Sibiu.....	177
Cad frunzele pe „Bretter”.....	179
Viața așa cum e. Roșu și negru...	
Ceva despre Dumbravă.....	183
„Veniți la mine, voi toți cei oboșiți...”.....	187
Oameni înghesuiți.....	191
Ceva de Sf. Nicolae.....	193
Mici supărări.....	196
Așteptând de Moș Crăciun.....	200
Viață tristă de refugiat.....	203
Seratele studenților de odinioară și cele de azi.....	206
Durerea care țipă.....	210
„O vis al vieții studențești”.....	213
Dragoste-pacoste!.....	215
O oră la cursuri cu studenții din anul I de la Drept.....	220
Ceasul rău.....	223
Traian Marinca din comuna Avram Iancu.....	227

Cuvinte pentru edilii noștri.....	230
„Homo Homini lupus...”.....	236
Consumul cărnii de cal la Sibiu.....	239

III. POPASURI ȘI PEISAJE244

Despre sașii din orașul și județul Sibiu	244
Fii ai văzduhului. Cu avionul peste Carpați	250
Pe drumuri de munte. În împărăția păcii	253
La „Alverna” printre călugări franciscani și pomi desfrunziți.....	258
La Băile Herculane... ..unde împărățește liniștea și pacea	260
De la Oradea la Beiuș.....	265
O vizită la casa sură: Muzeul Brukenthal.....	269
La Casa Galbenă... Ce a fost ieri și ce e azi.....	285
De la Teceu la Marea de Azov și apoi la frumoasa Crimee.....	299
Drumuri de munte Cu „Mocănița” spre Zlatna.....	302
Patru camarazi – patru morminte.....	306

IV. ATITUDINI ȘI OPINII309

Lucrul de-a valma.....	309
Clujul a ajuns Cenușotca	310
Noi tinerii de astăzi... ..	311
Femeile în război	312
O măsură care se impune: pedeapsa cu moartea.....	314
Totul despre amnistierea delictelor de presă	318
Când vom fi chemați să ne jertfim pentru Patrie... ..	320
De „Ziua Eroilor”	321
Avocații de mâine – Simple constatări.....	322
De ce urmăm noi tinerii pe dl Iuliu Maniu?	323
Dl Iuliu Maniu pășind pe urmele străvechiului Caius Fabricius.....	324
Despre patriotism.....	325
Celor ce vor să defăimeze pe dl Iuliu Maniu.....	327
Cine sunt „maniștii” ăștia?... ..	328
Pilda vie.....	329
Omul care ne trebuie.....	330
În legătură cu raportul dlui Roger Auboin	331
Sibiul va alergera la Alba Iulia să-l asculte pe dl Iuliu Maniu.....	332
Pe marginea unor dureroase învățăminte.....	333
Despre psihologia resemnării și despre echilibrarea bugetului	334
O predică-bici în Catedrala din Sibiu.....	336
Profesorii și elevii.....	337

Când „ai tăi” nu te primesc.....	338
Vai vouă, bârfitori nemernici!	339
Dacă s-ar fi mutat capitala la Braşov	340
Adunarea Eparhială şi Congresul F.O.R.-ului sărbătoresc pe P. S. S. Episcopul Nicolae Ivan	342
Stagiul în avocatură	345
Staţi acasă, fraţilor!	346
Bilanţ cernit.....	348
Democraţia – Cenuşotca zilelor noastre	349
Cu ochii spre Extremul Orient.....	351
Când dl Guţă Tătărescu poate şi când nu poate... ..	352
Omul de la Cap Martin	353
Om drept – luptă dreaptă	355
Atacat şi ieri, atacat şi astăzi, dar nebiruit	355
În Alba lui Iuliu Maniu	357
Metternich şi bicornul lui Napoleon.....	358
Fuga lui Valer Pop din Alba	360
Figuri ardeleni.....	362
Alexandru Grozuţă – cel mai autentic cântăreţ al Ardealului.....	362
O glorie ardeleană: Doctorul Liviu Câmpeanu	365
V. Varia.....	370
Alo, Alo, Radio Bucureşti!?	370
Un rău pe care ar putea să-l lecuiască armata.....	371
Vacanţa Paştilor – Amintiri din liceu –	372
La mormântul unui tânăr poet – Ion Lascu-Dumbravă.....	375
Pentru culturalizarea satelor.....	377
Din prilejul Sfintelor Paşti.....	378
Românii americani şi dl Iuliu Maniu.....	380
Apa noastră... cea de toate zilele.....	382
Buna gospodărire a judeţului şi a comunei	385
Muncă stăruitoare – conducere cuminte.....	387
Termenele dlui Gheneral.....	389
Un kilogram de căciulă.....	390
Crima din Chinteni... ..	392
Scumpetea.....	396
Oficiul Naţional de Turism alungă vizitatorii străini.....	397
A murit Pavel Dan.....	400
Gospodărirea Clujului	402

Nu am fost la Năsăud.....	404
Slugi credincioase.....	405
Prietenia de arme română-rusă	406
Venim Clujule, venim!.....	407
Lung e drumul Clujului – Amintiri și fapte din ziua ocupării lui	407
A ieșit Clujul de sub osândă.....	410
Oameni de rea credință.....	411
Ce mai mare crimă națională a fostului regim:.....	413
sugrumarea în față a Asociației „Pro Transilvania”	413
Colecția îngerașilor	417
Cum a pregătit Hitler acest Al Doilea Război Mondial.....	418
Presa ardeleană și refugiul	422
Pomul de Crăciun	428
3 luni în captivitatea maghiară	429
Un om.....	432
Oameni și oameni	434

VI. Anexă.....	436
Presa din Ardeal.....	436
Răspuns consorțiului de gazetari corupți	437
Sindicatul Presei Române din Ardeal	
și problemele epurării ziariștilor	439

I. ÎNCEPUTURI

Doina românească

Despre limba românească se spune, pe drept cuvânt, că e dulce ca un fagure de miere. Doar italienii dacă ne întrec în această privință. Și poate spaniolii.

Dar ce să mai spunem despre doina noastră românească!? Ea este o creație-minune a poporului nostru. O laudă chiar și străinii cei mai îndepărtați. Că doina românească este o fericită și rară îmbinare de cuvinte adânci și melodii duioase, dulci și mișcătoare; o îmbinare care este cerința de căpetenie pentru ca un cântec să poată fi numit bun.

Doine frumoase avem nenumărate. Cele mai cunoscute sunt: „Codrule, Măria-ta”, „Bucurie, bucurie”, „Crești pădure și te-ndeasă”, „Trageți voi boi de la rudă”, „Munților ce vă mândriți”, „Auzi valea cum răsună”, „Du-te dor cu Mureșul”, „Cine n-are noroc n-are”, „Inimă supărăcioasă”, „Cine a zis doina, doină” și altele.

Dintre toate ținuturile locuite de români, Ardealul pare a avea doinele cele mai frumoase. O spun aceasta pricepătorii în ale muzicii și o recunosc chiar și frații noștri din ținuturi. Poate să se datorească acest fapt și împrejurărilor istorice în care am trăit noi ardelenii, căci fiind mereu asupriți și neavând cui să ne plângem, ne-am pus în doine tot focul și durerea sufletului nostru.

Păcat însă, că de la un timp încoace, începem să nu mai punem preț pe această comoară a sufletului românesc. Pe zi ce trece o lăsăm tot mai mult în părgănire. O părăsesc chiar și sătenii. Și asta e ceva îngrijorător! Trecând azi prin sate, auzi mai multe cântece orășenești decât doine.

Doina – după cum spuneam mai sus – e o adevărată comoară și noi avem datoria s-o cinstim așa cum se cuvine.

Iată, de pildă, cum cinstesc străinii doina românească:

Acum doi ani, mă întorceam cu trenul de la Ocna Sibiului. Era pe la asfințitul soarelui. Făcuserăm, de la Ocna două stații, iar în a treia ne oprirăm spre a aștepta încrucișarea cu un tren ce venea din partea opusă. Am așteptat vreo zece minute.

În acest răstimp, pe calea ce ducea pe lângă drumul de fier, trecu un car cu fân. În vârful carului, un bărbat în floarea vârstei îndemnându-și din când în când boii, cânta o doină dulce, ca o rugăciune.

În tren se găseau mulți unguri și sași. Cât ai bate din palme, s-au îngămădit toți la ferestre, să-l audă mai bine pe românașul nostru. Și glasul

lui, pe măsură ce se îndepărta se auzea tot mai încet, tot mai încet, până când îl înghiți uruitul trenului așteptat.

Altă întâmplare grăitoare. Acum câțiva ani, niște frunțași dintr-un sat de pe Mureș, dimpreună cu preotul lor s-au dus la București pentru o chestiune în legătură cu reforma agrară. Seara, după ce și-au isprăvit oameni noștri treburile, s-au dus și ei la Moși, despre care au auzit vorbindu-se atâtea minunății.

Acolo, lume peste lume, ca într-un furnicar. După ce au umblat încoace și încolo, văzând fel de fel de ciudățenii, s-au așezat la o masă într-o grădină de vară, la un pahar de bere. La mesele din jur erau sute de oameni. Muzicile cântau cu foc, dar mai mult cântece franțuzești și nemțești.

Oamenii noștri cam strâmbau din nas. După ce luară și al patrulea pahar și prinseră nițel curaj, preotul se întinse în scaun, făcu semn muzicanților să tacă, apoi cu o voce admirabilă de bariton, începu:

„Tuturor lumea li-e dragă, Mie mi-e cerneala neagră...”

Pe la mesele din jur nicio suflare. Toți ascultau ca vrăjiți. Iar când preotul a isprăvit cântecul, toată lumea a izbucnit în adevărate furtuni de aplauze.

– Admirabil!, minunat, Ceresc! – se auzea pe la mese.

– E popă din Ardeal.

(Chemarea românilor, * anul II, 1934, nr. 5, p. 2)

*

Note

* *Chemarea românilor*, Foaie națională, țărănească, economică, culturală, politică, informativă și ilustrată, Director: Hariton Moldovan, Redacția și Administrația: Cluj, Calea Moșilor nr. 10.

Posibil ca acesta să fie primul articol publicat de Constantin Hagea în presa clujeană, întrucât este cel mai vechi din punct de vedere cronologic pe care l-am descoperit noi.

II. REMEMORĂRI

Din cele trecute vremi...

Oameni pe care nu-i tulbură sclipirea aurului

Poate cea mai de seamă virtute a strămoșilor noștri, a romanilor, a fost caracterul tare, caracterul întreg. Astfel, viața publică romană, din epoca de înflorire – până când nu au început a putrezi virtuțile – a numărat multe mare de figuri împodobite cu strălucirea caracterului integru.

Iar, în acel timp, pentru omul de caracter, datoriile (față de stat și față de semenii săi) erau adevărate porunci. Drepturile le socotea favoruri, de care nu abuza niciodată. Cuvântul dat, era cuvânt. Minciuna nu-i putea prihăni, în nicio împrejurare sufletul. Patimile, de orice soi, nu-l puteau robi, dimpotrivă, ele îi erau roabe. Îngăduitor față de cel slab și dârz față de dușmanul cutezător. Un îndrăgostit de adevăr, pe care-l spunea fără ocolișuri, în fața oricui. Un credincios slujitor al cinstei. Inimă largă și avânt în slujba ideilor nobile și judecată rece, măsurată, în împrejurări îndoielnice.

Și acum, o pildă.

Era pe vremea războiului dintre romani și Tarent. Tarantinii, văzându-se în primejdie, cerură ajutor de la Pyrus, regele Epirului, care veni cu 25 mii de soldați și birui pe romani, la Heraclea (280 ani înainte de Hristos).

Ce se gândi atunci Pyrus? Trimise la Roma, pe un viclean ministru al său, pentru ca, prin apucături necinstite, să le stoarcă romanilor pacea, fiindcă știa că aceștia nu se dau bătui, cu una, cu două.

În acest scop, vicleanul ministru încercă să ademenească pe senatorii romani, cu bani și alte daruri bogate. Aceștia, însă, au respins, cu dezgust propunerile ispititorului, iar senatorul Appius Claudius, care era orb, fiind adus în Senat, strigă cu putere:

„Orb sunt eu, dar ar trebui să fiu surd, spre a nu auzi rușinea unor astfel de propuneri de pace”. Și războiul continuă...

Nu mult după aceea, veniră trimiși romani, în frunte cu Caius Fabricius, spre a se înțelege cu privire la schimbul de prizonieri. Regele Pyrus încercă să-l corupă pe săracul Fabricius, cu daruri bogate, apoi să-l înspăimânte cu un elefant fioros. (Romanii nu mai văzuseră asemenea dihănii).

Dar totul fu în zadar, fiindcă bravul Fabricius îi răspunse: „Pe cât de puțin m-a mișcat ieri aurul tău, pe atât de puțin mă înspăimântă astăzi elefantul tău”.

În anul următor, doctorul regelui Pyrus trimise lui Fabricius o scrisoare, prin care îi cerea bani, spre a otrăvi pe regele Epirului (Pyrus). Fabricius însă, care nu înțelegea să recurgă la astfel de faptă mișească, trimise scrisoarea lui Pyrus, însoțindu-o cu următoarele cuvinte: „Mai lesne se va abate soarele din drumul său, decât Fabricius din calea dreptății.”

În cele din urmă, Pyrus fu zdrobit de către romani.

Găsim că e locul să amintim aci și cazul lui Atilius Regulus, deși ne dăm seama că el este cunoscut celor mai mulți dintre cititorii noștri. Totuși, o facem, fiindcă fapta lui Regulus se integrează de minune în tema ce o tratăm acum.

Întâmplarea s-a petrecut pe vremea războaielor. Atilius Regulus fu trimis cu o flotă împotriva Cartaginei. În drum el întâlnește o flotă dușmană pe care o nimici. Mai târziu, însă, când coborî pe uscat, fu bătut și făcut prizonier.

Cartaginezii hotărâră să-l trimită chiar pe Regulus să îndemne pe romani să încheie pace. Bineînțeles, mai întâi îl făcură să jure că se va întoarce.

Regulus jură și plecă la ai săi. Dar el nu-i sfătui pe romani să încheie pacea, ci, dimpotrivă, să atace cu mai multă înverșunare pe dușman, fiindcă puterile lui sunt sleite. După aceea, se întoarse în prinsoare (respectându-și cuvântul dat), deși știa ce-l așteaptă. De fapt, Regulus fu omorât, suferind chinuri cumplite.

E neîndoielnic că mărirea și puterea Romei s-a clădit pe temeliiile unor astfel de virtuți. Iar, în momentul când moravurile au început să putrezească și caracterele tari să dispară, s-a pornit și procesul de destrămare a falnicului imperiu roman.

(România nouă, an II, 1934, nr. 121 (10 iunie), p. 3)

*

Despre Manlius Torquatus, care osândește la moarte pe propriul său fiu

E nesfârșit de bogată în pilde de strălucită vitejie și iubire de patrie, istoria strămoșilor noștri, a romanilor. E atât de bogată, încât alcătuiește, chiar și astăzi, catechismul educației patriotice la cele mai multe popoare din lume.

Între însușirile care i-au ajutat pe romani să urce culmile cele mai înalte ale gloriei a fost, de bună seamă, și disciplina ce domnea în armata lor, ca în toată viața lor de stat. Din momentul când această disciplină a început a osteni, a slăbi, s-a pornit și procesul de destrămare a statului roman.

Pentru legionarul roman, chiar și biruința însemna o dezonoare, dacă o câștiga fără porunca superiorului.

Tit Liviu ne dă o pildă elocventă, despre chipul cum înțelegeau romanii disciplina. Îi lăsăm să vorbească pe marele istoriograf roman.

„La anul 340, înainte de Hristos, într-un război cu latinii, T. Manlius, fiul consulului Manlius Torquatus, căpetenie de oștire, poartă o luptă minunată, fără însă să fi primit încuviințare, împotriva lui Geminus Metiu, și ucide pe dușman. Iată cum a fost pedepsită această abatere de la disciplină.

Manlius strânge resturile dușmanului său, vine lângă ai lui și intră în lagăr, dimpreună cu escadronul său, care îi face o ovație strălucită. Se duce apoi la cortul tatălui său, spre a-i vesti și lui izbânda câștigată.

Pentru a dovedi tuturor, că sunt din neamul tău, îți aduc rămășițele acestea ale unui cavaler, care m-a provocat și pe care l-am ucis.”

O sentință neîndurată

La aceste cuvinte consulul se întoarce de la fiul său, dă ordin să sune trompeta și cheamă armata. Iar când aceasta fu toată adunată, vorbește în felul următor:

– T. Manlius, pentru că, fără să ții seamă nici de puterea consulară, nici de autoritatea părintească, te-ai luptat împotriva poruncii noastre, afară de rânduri; pentru că tu ai distrus, atât pe cât era în tine, disciplina militară, ce a făcut până în ziua de azi puterea Romei; pentru că tu m-ai pus în situația de a jertfi sau statul sau pe mine și pe ai mei, e mai bine să fim pedepsiți pentru greșeala noastră, decât să o plătească așa de scump Republica. Noi vom fi un exemplu de plâns, însă mântuitor pentru tinerețea care va urma.

Fără îndoială, că iubirea noastră naturală de părinte și această dovadă de bravură răătăcită de o zadarnică fantomă de glorie, ar trebui să-mi înmoaie, însă pentru că trebuie, ca moartea să consfințească hotărârile consulilor, sau ca nepedepsirea ta să le distrugă pe toate, pentru totdeauna, chiar tu însuși, dacă ești din sângele meu, tu nu vei refuza de a stabili, prin pedeapsa ta, disciplina militară zdruncinată prin greșeala ta. Mergi, lictore, și leagă-l la stâlp!

Efectul...

Când mulțimea văzu capul căzând și sângele țâșnind, ieși din uimirea ei și din tăcerea ei tristă. Plângerile și strigătele izbucniră liber și n-a cruțat pe consul nici de învinovățire, nici de rugăciuni.

Sentința lui Manlius n-a înspăimântat numai pe cei de față, ci ea a lăsat o amintire puternică și dureroasă și asupra urmașilor. Asprimea acestei pedepse a făcut pe soldați mai blânzi, mai ascultători, și tot serviciul de atunci înainte a fost făcut cu mai multă grijă și atenție. Iar când s-a dat lupta hotărâtoare, încă s-au resimțit urmările osândei pronunțate de consul."

Așa povestește Tit Livius, marele istoriograf latin, iar noi, după atâtea veacuri, ne facem o sărbătoare sufletească din tâlcul cuvintelor lui.

(România nouă, anul III, 1935, nr. 6 (9 ianuarie), p. 3)

*

Un complot împotriva lui Nero
Milichus – o slugă vicleană și necredincioasă denunță pe
conjurați – Sfârșitul trist al multor oameni de bine –

I

Ani erau 11 de la ocuparea prin crimă a tronului împărătesc și Nero se adâncea tot mai mult în glodul rezelor și al fărădelegilor. Ca o legitimă și firească reacție a demnității romane izbucni atunci o puternică conjurație, în fruntea căreia a stat C. Piso, un nobil cu alese însușiri sufletești. Din această conjurație făceau parte un mănunchi de senatori și cavaleri romani, dintre care unii cunoșteau de aproape grelele păcate ale lui Nero, fiind cândva părtașii orgiilor lui. N-au lipsit din complot nici femeile, între care una cu numele Epicharis, despre care cititorii vor afla interesante lucruri în șirele de mai jos.

Conjurații

Nu se poate spune cu precizie cine a fost instigatorul acestui complot. Din scrierile istoricilor contemporani se știe însă că din conjurație făceau parte: Subrius Flavus, tribunul unei cohorte pretoriene (care, s-a dovedit a fi cel mai cutezător), centurionul Sulpicius Asper, un bărbat de asemenea foarte întreprinzător, poetul Lucanus Annaeus (pe care Nero îl oprise, din gelozie, de a-și arăta versurile), consulul Plautius Lateranus, senatorii Flavius Scaevinus și Afranius Quintianus.

Sfătuindu-se între ei despre crimele împăratului și despre nevoia de a alege un om care să scape statul de la pieire, conjurații au izbutit să mai atragă de partea lor și pe cavalerii: Claudius Senecio, Cervarius Proculus, Vulcatius Araricus, Iulius Augurinus, Munatius Gratus, Antonius Natalis și Marcius Festus. Dintre aceștia Senecio se afla în strânsă prietenie cu Nero și se bucura chiar și atunci de favoarea imperială.

Achiziții prețioase au făcut conjurații atunci când au atras de partea lor pe Gavius Silvanus și Statius Proximus, tribunii cohortelor pretoriene și centurionii Maximus Scaurus și Venetus Paulus și mai ales Faenius Rufus, prefectul pretoriului (calitate care corespunde astăzi prefectului de poliție).

De unde până atunci conjurații lucrau cu oarecare sfială, îndată ce au fost siguri de intrarea în conjurație a prefectului pretoriului, au început să hotărască cu mai multă îndrăzneală asupra timpului și locului crimei.

Și o conjurată: Epicharis

Un rol hotărâtor în acest complot l-a avut o femeie ce răspundea la numele de Epicharis și care nu se putea lăuda cu un trecut prea de cinste. Mijlocul prin care a ajuns în complot nu e îndeajuns de lămurit. Odată ajunsă însă, ea nu mai contenea cu îndemnurile și dojenile. Încetineala desfășurării conjurației o exaspera.

Epicharis a luat asupra sa sarcina de a ademeni pe șefii flotei din Misenum, atrăgându-i la conjurație. În acest scop, ea se împrietenise cu Volusius Proculus, unul din chiliarii flotei (mai mare peste 1000 de oameni), despre care știa că fusese una din uneltele uciderii Agrippinei (mama lui Nero) și care se simțea neîndreptățit în răsplătirea serviciilor ce le adusese împăratului. Epicharis îi dădu să înțeleagă că dacă va izbuti să atragă în conjurație pe cei mai îndrăzneți soldați, nu va fi lipsit de o bună răsplată. Din prevedere, ea nu numi însă pe nici un conjurat, așa că deși Proculus raporta lui Nero cele ce aflase, pâra lui nu putu sluji la nimic.

Fiind apoi confruntată cu martorul, Epicharis tăgădui cu ușurință tot ceea ce spusese fără martori. Cu toate acestea, ea fu aruncată în închisoare, deoarece împăratul bănuia că era ceva adevăr în destăinuirile lui Proculus. (Va urma.)

(România nouă, an III, 1935, nr. 272 (13 decembrie), p. 3)

II

De teamă ca nu cumva planul lor să fie trădat, conjurații au voit să grăbească crima omorând pe Nero chiar în vila lui Piso, din Baiae, unde împăratul obișnuia să vină adeseori pentru băi și petreceri, fără a fi

întovărășit de suită și straje. Piso însă s-a împotrivit cu hotărâre, spunând că e lucru prea josnic să ucizi în casa ta pe un oaspe – chiar dacă el e un ticăloșit ca Nero. Mai degrabă – spunea Piso – să fie ucis la Roma, în palatul lui odios și clădit din lucrurile jefuite de la cetățeni.

În sfârșit, punerea în executare a planului a fost hotărâtă pentru ziua jocurilor de circ, date în cinstei zeiței Cereris, la care obișnuia să ia parte și Nero.

Planul atacului

Planul atacului fu astfel orânduit: Plautius Lateranus, sub cuvânt că vrea să ceară un ajutor pentru nevoile casei sale, trebuia să se apropie cu o înfățișare rugătoare de împărat și căzându-i la picioare să-l răstoarne pe neașteptate, înșfăcându-l puternic. În acel moment tribunii și centurionii dimpreună cu restul conjuraților trebuia să tăbărescă asupra lui Nero și să-l măcelărească. Senatorul Flavius Scaevinus cerea cu stăruință să i se dea lui cinstea primei lovituri. În acest scop, el se înarmase cu un pumnal luat din templul zeiței Fortuna din orașelul Ferentum.

În răstimpul când urmau să se petreacă cele de mai sus, C. Piso trebuia să aștepte în templul Cererei (aproape de Circus Maximus), de unde prefectul pretorienilor Faenius și ceilalți conjurați aveau să-l conducă în lagăre, pentru a fi proclamat împărat.

Se ivește trădătorul

Când totul era pregătit pentru punerea în aplicare a planului, se ivi un trădător, care a pornit tocmai din casa lui Flavius Scaevinus. Iată cum s-a produs trădarea: în preziua execuției complotului, după o lungă consfătuire cu Antonius Natalis, Flavius Scaevinus se întoarse acasă și își pregăti testamentul. Își scoase apoi din teacă pumnalul de care am pomenit mai sus și porunci să fie ascuțit. Sarcina căzu asupra libertului (sclav eliberat) Milichus.

Tot atunci dădu ordin să se pregătească o masă bogată și dăruie libertate aceloră dintre sclavii săi pe care îi iubea mai mult.

La masă, cu toată veselia pe care vroia să o arate, se putea lesne ghici că e trist și preocupat de un plan mare. Atenția lui era mereu răpită în altă parte. După masă, chemă pe Milichus și îi dădu ordin să pregătească bandajele trebuincioase la răni și tot ceea ce e de lipsă pentru oprirea sângelui.

Se prea poate, ca tocmai aceste pregătiri ciudate să fi trezit bănuielile lui Milichus, dar nu e exclus nici aceea ca el să fi știut ceva mai dinainte despre conjurație. Lucrurile nu sunt lămurite.

În clipa când el și-a dat seama despre ce este vorba, nu s-a mai gândit la datorie, la viața patronului său și la recunoștința ce i-o datora pentru toate câte i-a făcut, începând cu acordarea libertății. Gândul că ar putea câștiga, o avere mare și tot atâta putere a fost o ispită prea puternică pentru ca sufletul său de sclav să-i poată rezista.

Atunci Milichus se sfătui cu nevasta lui, care sub ispita prețului trădării îl întări în planul făurit.

*

Ea îi grăia astfel:

„Mulți sclavi și liberiți au văzut aceleași pregătiri. Tăcerea unuia n-ar sluji la nimic, pe când toată răsplata ar cădea numai asupra celui care ar denunța cel dintâi.”

În ziua următoare, dis de dimineată, Milichus se duse la palat, unde ceru stăruitor să grăiască cu împăratul. Mai întâi nu fu ascultat, dar după ce dădu asigurări că are o veste mare și îngrozitoare, fu dus în fața lui Nero.

Aici Milichus arătă tot ceea ce știa despre complot și ca dovadă scoase arma pregătită pentru asasinarea împăratului. Pentru ca vorbele lui să găsească deplină crezare, Milichus ceru să fie confruntat cu stăpânul său, Scaevinus.

(România nouă, an III, 1935, nr. 274 (15 decembrie), p. 3)

*

III

Scaevinus tăgăduiește

Ridicat pe neașteptate de soldați, Scaevinus tăgădui cu hotărâre învinuirile ce i se aduceau prin libertul său. În ce privește facerea testamentului, el a arătat că și l-a făcut și altădată, la diferite epoci. Pumnalul din pricina căruia era acuzat, fusese obiectul unui cult ereditar în familia sa și-l ținea în ietac, de unde necredinciosul libert îl furase.

Cu privire la pregătirile pentru bandajarea rănilor, Scaevinus susținea că nu dăduse nici un ordin. El rosti toate acestea cu multă stăpânire de sine și bărbăție. Ba mai mult, el își acuza libertul ca pe un scleratul nelegiuit, cu o atât de mare siguranță în glas și în înfățișare, încât învinuirea ar fi căzut la sigur, dacă Milichus n-ar fi fost înștiințat de nevasta lui, că A. Natalis avusese o lungă convorbire cu Scaevinus și că amândoi erau prieteni cu Piso.

Împăratul porunci atunci să fie adus Natalis, pentru a-l confrunța cu Scaevinus. Ivindu-se nepotriviri în răspunsurile lor, cei doi bănuiau au

fost aruncați în lanțuri și supuși la grele torturi. Natalis a fost cel dintâi care a intrat pe calea mărturisirilor. Poate nădăjduia că prin aceasta își va ușura situația. Astfel, el numi la început pe Piso, apoi pe Seneca și pe alții.

Aflând despre mărturisirile lui Natalis, Scaevinus ieși și el din mușenia sa și dădu pe față pe ceilalți conjurați. Desigur, el credea că tăcerea sa nu ar mai putea sluji la nimic, fiind totul descoperit.

Epicharis moare moarte eroică

Pentru a prinde și mai bine firele complotului, Nero dădu ordin să fie scoasă din temniță Epicharis și supusă la torturi, având siguranța că aceasta ca femeie nu va putea răbda chinurile.

Dar lucrurile s-au petrecut cu totul altfel. Nimic nu a putut să scoată pe Epicharis din tăcerea ei îndărătnică, nici focul, nici biciul și nici mânia călăilor.

În ziua următoare, pe când o duceau din nou la torturi, pe un scaun (neputând merge singură, având măduarele zdrobite), ea rupse o fâșie din jurul sânelui și făcându-și din ea un laț, îl legă de marginea scaunului. Își vârî apoi capul în el și se smulse cu toată greutatea trupului, până ce-și dădu ultima suflare. Astfel s-a sfârșit Epicharis, înfruntând cele mai groaznice chinuri, pentru a apăra pe niște bărbați, aproape necunoscuți.

Auzind despre numărul mare al conjuraților denunțați, Nero fu cuprins de o groază de moarte, cu toate că-și înmulțise străjile ce-l păzeau. El dădu deci ordin ca de-a lungul zidurilor cetății să fie puși cât mai mulți soldați și chiar țărmlul mării l-a împănăat cu străji. Între timp, soldații aduceau cete întregi de acuzați, care nu aveau altă vină decât aceea de a fi văzut cândva pe vreunul dintre conjurați, sau de a fi schimbat vreo vorbă cu ei.

Sfârșitul lui Piso

După descoperirea complotului și în timpul cât Scaevinus continua să tăgăduiască învinuirile ce i se aduceau prin libertul său Milichus, câțiva prieteni îl sfătuiră pe Piso să se ducă în for și să răscoale poporul împotriva lui Nero.

Piso nu dădu însă ascultare acestor îndemnuri, ci se închise în casă așteptând cele ce vor urma.

În curând sosiră soldații lui Nero, aleși anume dintre recruți, deoarece era temere că soldații mai vechi ar putea fraterniza cu conjurații. Piso muri tăindu-și vinele brațelor, lăsând un testament plin de lingușiri față de Nero.

A urmat apoi moartea consulului desemnat Plautius Lateranus, căruia Nero nu-i dădu nici atâta răgaz ca să-și poată îmbrățișa copiii.

El fu târât pe locul destinat supliciului sclavilor, unde fu gătit chiar de tribunul Statius, păstrând până la sfârșit o tăcere de rară bărbăție.

Și Seneca...

Veni apoi rândul filosofului Seneca, împotriva căruia Nero nu avea nicio probă de vinovăție. Când i s-a înmănat ordinul de moarte, prietenii și admiratorii ce-l înconjurau au izbucnit în plânsete deznădăjduite. Seneca însă, liniștit, îmbărbăta cu blândețe, spunându-le: „Cine nu cunoaște cruzimea lui Nero? Ce-i mai rămâne ucigașului mamei și fratelui său, decât să ucidă și pe educatorul copilăriei lui?”

Își îmbrățișă pe urmă nevasta, sfătuindu-o să-și înfrâneze durerea și să nu regrete pe veci pe bărbatul ei, ci să-i suporte pierderea prin mângâierea cinstită a contemplației unei vieți închinată virtuții.

Paulina, soția sa, însă nu voia să audă de resemnare, ci își arătă dorința de a muri împreună cu soțul ei adorat. Atunci luă un pumnal și își deschiseră amândoi venele brațelor. Văzând că sângele i se scurge încet din corpul-i slăbit de bătrânețe, Seneca își deschise și venele de la picioare. Copleșit de dureri grozave, pentru a nu slăbi curajul și pentru a nu fi martor la chinurile ei, filosoful o rugă să treacă într-o cameră alăturată, apoi chemă pe secretarii săi și le dictă un discurs strălucit, care a rămas un monument de elocință până în zilele noastre.

Dar moartea întârzia însă să ridice chinurile bietului Seneca. Ca s-o grăbească, el bău o cupă cu otravă. Zadarnic. Atunci își chema sclavii și le porunci să-l ducă într-o etuvă cu aburi, unde în sfârșit își dădu sufletul.

Paulina a fost împiedecată de la moarte. În ultimul moment, Nero dădu ordin să fie scăpată, legându-i-se rănile. Ea mai trăi câțiva ani, păstrând o credincioasă amintire bărbatului ei.

Ceilalți conjurați au fost loviți pe rând de răzbunarea sălbatică a împăratului, plătind cu viața complotul încercat.

(România nouă, anul III, 1935, nr. 275 (17 decembrie), p. 3)